

ПЕРЕКЛАДНА БЕЛЕТРИСТИКА В ГАЛИЧИНІ 1920-х рр.: ВІД ПЕРЕРОБОК ДО ФАХОВИХ ПЕРЕКЛАДІВ

Тетяна Дубова

*молодший науковий співробітник відділу наукової бібліографії
ЛННБ України ім. В. Стефаника*

Розглянуто роль українських перекладів у літературному процесі 20-х років ХХ ст. у Галичині. Окреслено редакційно-видавничу політику та здобутки галицьких видавничих осередків у галузі перекладу.

Ключові слова: *Галичина, українські переклади, галицькі видавництва.*

In article is considered the role of ukrainian translations in literary process of 20-th years of ХХ с. in Halychyna. Is analysed the editorial and publishing politics and achievements of Halician publishing centres in the area of translation.

Keywords: *Halychyna, ukrainian translations, Halician publishing centres.*

Рассмотрена роль украинских переводов в литературном процессе 20-х годов ХХ ст. в Галичине. Проанализированы редакционно-издательская политика и достижения галицких издательств в области переводческой деятельности.

Ключевые слова: *Галичина, украинские переводы, галицкие издательства.*

Опрацьовуючи літературу для теми «Українська книга в Галичині, на Буковині, в Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939 рр.», ми зауважили значну кількість різноманітних перекладів. Зацікавившись цим культурним феноменом, здійснили невелике дослідження важливості перекладів для української літератури у книгознавчому вимірі.

Переклад — це відтворення оригіналу засобами іншої мови зі збереженням єдності змісту і форми. Ця дефініція не змінюється протягом століть. Переклади з однієї мови іншою завжди були посередниками між народами, поширюючи нові ідеї, стимулюючи розвиток національних мов, літератур і культур. І справді, розвиток української літератури почався з перекладних релігійних і світських творів та знаменитої травестійної переробки «Енеїди» Івана Котляревського [45].

Важливість перекладів для нормального функціонування літературного процесу та розвитку мови розуміли всі видатні українські літератори. Головним аргументом було насичення лексики поняттями, відсутніми тоді в рідній мові, що в результаті давало змогу прискорити розвиток рідномовної літератури. Саме тому Михайло Драгоманов у своїй концепції національної літератури визначав переклад необхідним фактором літературного збагачення [53; 82].

Майже всі українські письменники на певному етапі своєї творчості більш чи менш успішно перекладали твори зарубіжних письменників рідною мовою. Так, Пантелеймон Куліш перекладав трагедії В. Шекспіра тоді, коли освічена українська спільнота мала певні перестороги щодо перекладацької діяльності українською мовою, вважаючи, що не варто перекладати українською тексти, для яких практично немає читачів. Але П. Куліш, окрім бажання прислужитися просвіті народу, передусім прагнув звільнити рідномовне письменство від обмеження селянською тематикою, піднести його до рівня осмислення вічних тем, залучити до кола європейського письменства. Дуже чітко ця тема прозвучала в Кулішовому вірші «До Шекспіра»: «Світило творчества, Гомере новосвіту! Прийми нас під свою опіку знамениту: дай у твоїм храму нам варварства позбутись, на кращі почуття і задуми здобутись...» [47, с. 385]. І хоча П. Куліш перекладав багато і серед його перекладів переважали твори європейських класиків (Д. Байрона, Й. Гете, Ф. Гейне, Ф. Шиллера), І. Франко найвище оцінив переклади творів В. Шекспіра і видав їх у Львові зі своїми коментарями [102].

Майстерним перекладачем була також Леся Українка. Її переклади творів Г. Гейне, В. Шекспіра, Д. Байрона, В. Гюго й досі залишаються яскравим прикладом поєднання точності й поетичності [79], спростовуючи тогочасне переконання, що «переклад, як жінка, буває або гарний і невірний, або вірний і негарний». Вражає перекладацький доробок Івана Франка. Роксоляна Зорівчак у статті «Український художній і науковий переклад у політико-культурологічній концепції Івана Франка» [37] підрахувала, що поет переклав українською твори ста двадцяти одного письменника та фольклорні скарби двадцяти народів.

Фаховий переклад завжди вимагав досконалого знання іноземної мови, такого ж володіння рідною мовою, що було зовсім

нелегко в часи її «невиробленості», а також того, що можна назвати «поетичним хистом». Поєднання таких якостей і нині, коли є спеціальність «перекладач», а отже, є перекладачі-фахівці, трапляється далеко не завжди. Погіршує якість перекладу також наявність мови-посередниці, коли англомовний твір перекладається, наприклад, з російської чи польської. Іноді виходить щось на кшталт дитячої гри «зіпсутий телефон». Хоч і тут траплялися вдалі експерименти, як в Івана Франка, який перекладав твори літератур Сходу, користуючись їх німецькомовними варіантами. Загалом співвідношення мови оригіналу і мови перекладу є категорією змінною. В середні віки переклади були переважно буквалістичні, оскільки кількість слів і рядків мусила збігатися. Це було пов'язано головню з перекладами Біблії: Святе Письмо вимагало особливої точності у висловах. У XVIII ст. під впливом естетики класицизму переклади стали «вільними», бо старі тексти вже не відповідали потребам іншого життя, для них були характерні скорочення чи розширення текстів відповідно до концепції перекладача, що зумовлювало такі незворотні зміни в тексті, як, наприклад, заміна епохи чи місцевості. У XIX ст. перекладачі інтенсивно «одомашнювали» переклади, забарвлюючи їх національним колоритом. Тільки в кінці XIX — на початку XX ст. вони почали дбати про відповідність оригіналові, точну передачу змісту та його художніх особливостей. Встановилася певна рівновага між буквальними і вільними перекладами. Але незмінним залишилося те, що в кожную нову добу перекладачі прочитували першотвір по-новому, адже давні переклади несуть у собі відбиток минулого стану літературної мови. Багато залежить також від жанрової специфіки перекладного твору, бо в поезії, наприклад, можливість прямих відповідностей мінімальна, а технічний чи науковий текст їх вимагає. Натомість переклад художньої прози вимагає як трансформації, так й інтерпретації з погляду відповідності оригіналу.

Ці процеси, звичайно, зацікавили численних дослідників-перекладознавців, істориків книжкової справи і бібліографів переважно в контексті теоретичного і практичного перекладознавства. Про це свідчать праці Р. Зорівчак [36], М. Москаленка [59], В. Коптілова [44], О. Тетеріної [83]. Окремим аспектам перекладу, зокрема, історії перекладацтва в Україні й Галичині присвятили

свої дослідження М. Стріха [80], А. Василик [16; 17], оглядам українських перекладів з окремих літератур: античної — Й. Кобів [42]; німецької — Л. Рудницький [70], М. Зимомря [35]; англійської — Р. Зорівчак [37], французької — Х. Паляниця [64]. Велике значення надавалося створенню бібліографічних покажчиків. Найбільш відомими з сучасних видань є «Чужомовне письменство на сторінках західноукраїнської періодики (1914–1939)» [98] та «Роксолана Зорівчак» [67]. Про перекладну літературу і її роль у вихованні сучасної людини йдеться у дотичній до нашої теми розвідці, Р. Голика «Між Дмовським і Донцовим: читання, інтелектуальні та ідеологічні течії в Галичині 1920–30-х рр.» [22].

Двадцять років ХХ ст. для України і Галичини позначені справжнім перекладацьким бумом, хоч вже до того галичани постійно виконували різноманітні переклади, головню адміністративного і навчального змісту. Австрійська адміністрація краю вважала за потрібне доводити до відома населення Галичини закони й розпорядження українською мовою. Цим займалася Цісарсько-Королівська і Надвірна друкарня у Відні. Крім того, більшість шкільних підручників були перекладами з німецької мови. До речі, ними у 20-х рр. користувалися у Польській державі [73]. Хоча, безперечно, поштовх активному перекладацтву власне белетристики дало створення 1864 р. у Львові постійного українського народного театру товариства «Руська Бесіда» під керівництвом Омеляна Бачинського, який потребував репертуару, а оскільки глядач був із народу, то переклади були радше переспівами чи переробками із сильним «одомашненням» персонажів [94]. Тоді це не було відступом від загального положення: в усіх європейських театрах запозичені з іншомовної драматургії тексти п'єс докорінно перероблялися на свій національний лад. П'єси, що ставилися на театральних сценах Галичини, здебільшого були адаптаціями текстів польських, французьких та австрійських авторів. Адаптувалися навіть українські твори, як не дуже зрозумілі тогочасним галичанам. Таке трапилось із «Наталкою Полтавкою» Івана Котляревського. У переробці Івана Озаркевича «Дівка на виданню, або На милованнє нема силовання» [63], поставленій у Коломиї ще 1848 р., Наталка стала Аничкою, виборний Макагоненко — десятником тощо. Деякі твори зазнали дуже великих змін, зокрема, комедія Ж. Мольєра

«Жорж Данден, або Обдурений чоловік», яка в українському варіанті існувала під заголовками «Гаврило Бамбуля» (переробка Павлина Свенціцького), «Грицько Дендрик, або Одарчин чоловік» (переклад П. Литвинової) та «Хоч з мосту в воду» (переробка Марка Кропивницького) [55]. За такої модифікації від оригінального твору залишалося дуже мало. Однак траплялися досить вдалі інтерпретації відомих текстів. Наприклад, Юрій Федькович, використавши сюжет балади Генріха Гейне «Лорелея» і перетворивши героїню Гейне у Сокільську княгиню, Рейн у Черемош, човен героя в гуцульський сплавний пліт — дарабу, а самого героя — у відважного керманіча дараби, написав вірш «Сокільська княгиня» [86]. І хоч ідея твору, сам хід подій, розв'язка — все відповідає першотвору, на нашу думку, «Сокільська княгиня» — не переклад і навіть не переспів, а твір Ю. Федьковича, як творами В. Шекспіра незаперечно вважаються «Ромео і Джульєтта» або «Отелло», сюжети яких узяті з інших літератур. Здебільшого ступінь відходу від першотвору було зазначено на титульному аркуші або у передмові, як-от: Федькович Ю. «Як козам роги виправляють: Сміховина в однім акті. Вільно за шекспіровою драмою: «Як пурявих уговкують» (1921 р.) [87], або «Син України : історична повість у трьох частинах з ілюстрацією та мапою / компонували: Ігор Федів та Валентин Златополець» [76], а в кінці маленькими літерами повідомлено, що сюжет узяті з романів Данієля Дефо «Робінзон Крузо» та Жульє Верна «Таємничий острів». По-різному, але читача завжди попереджали, що він читає, так би мовити, не першотвір.

Існували навіть стійкі словосполучення, які вказували на певну самостійність перекладу: «зпорядив для сцени, сюжет позичено у М. Гоголя», чи «песа на основі повісті Д. Мордовця», «перерібка з польського, німецького, англійського тощо...», «переробив і доповнив» або: «після легенди Селми Лягерлеф переповів Т. Л.», «приспособив для українського діточого театру», а також «переспівав», «вільно переклав з...» [9], «свобідно переклав», «за французьким нарисом звіршував» [100], але найчастіше — «перелицював». Таким чином, перелицювання не закінчилися «Енеїдою» І. Котляревського, не відійшли в історію, а стали методом опрацювання деяких іншомовних творів, головню дитячих. У 20-ті роки зауважуємо певну кількість таких перелицьованих творів Вільгельма

Буша, виданих «Світом Дитини»: «Стрілець Тріска», «Хитрий Мехмет або Благодати війни», «Дядькова пімста» (перекладач Роман Завадович); «Уперте теля і другі смішні небелиці», «Нечемне вороня або Веселий початок сумного кінця» (перекладач Юра Шкрумеляк); «Максим і Марко: (Або яка кара постигла двох збиточників)» [загальновідомі свого часу «Макс і Моріц»] (перекладач Антін Лотоцький під псевдонімом Яр Вільшенко) [14]. Навіть у 30-х роках у Галичині ще трапляються такі собі «вільні переклади», наприклад, Микола Голубець у 1938 р. «переповів» роман О. Дюма «Три мушкетери» [31].

Іван Франко наочно показав такий спосіб «перекладу» у віршованій казці «Коваль Бассім»: «Та балакаючи з вами, не арабськими словами, а по своєму розкладу: де розширю, де вкорочу, дещо з власного приточу, щоби вийшло доладу» [89, с. 4].

У деяких випадках, а саме, коли текст «перелицьованого» твору дуже відрізняється від оригіналу, бібліографи визнають автором перекладача. Згадаймо «Лиса Микиту» Івана Франка — твір, на титульному аркуші якого було зазначено: «з німецького переробив...» [90].

Таким чином, прямолінійного руху вперед — від переспівів до повноцінних перекладів — просто не існувало: рух був набагато складнішим, хоча перекладів, наближених до рівня того, що видавалися у Великій Україні, побільшало.

Серед тогочасних видавничих осередків за кількістю перекладних творів, зафіксованих у базі даних бібліографічного покажчика «Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції», на першому місці було видавництво «Русалка», і більшу частину його видань становили п'єси — в 20-ті роки їх було видано 22. Така кількість драматичних творів не залежала від існування офіційного театру — ще від австрійських часів найпопулярнішими серед усіх галицьких розваг були домашні вистави. Активно стверджувало себе видавництво «Світ Дитини» — 18 книжок. На третьому місці — видавництво «Чайка» — 12 перекладних видань. І хоча більшість його видань друкувалися у Відні, у специфікації вказано також Львів. 11 перекладів зафіксовано у Видавництві студентського вісника «Поступ». Вісім перекладів спромоглася видати «Добра книжка», по шість — «Накладня Михайла Таранька», «Книгарня НТШ» і тернопільська «Бібліотека

для всіх», по п'ять — «ОКА» (Коломия), «Українська Спілка», «Новий Час», Видавництво Чину св. Василя Великого (Жовква), по чотири переклади нараховуються в арсеналі «Просвіти», видавництв «Ізмарагд» і станіславівської «Бистриці». Наголошуємо, що йдеться тільки про художню літературу, загалом перекладів було набагато більше. Окремо рахуємо поодинокі видання — іноді випадкові, іноді замовні: «Рідна школа» і «Подільська театральна бібліотека» (Тернопіль) по три переклади, по два переклади видали «Друкар», «Українське педагогічне товариство», «Бібліотека Меріяма» (вважалось самостійним, хоч і було серією видавництва «Добра Книжка»), «Нові шляхи», «Листки мистецтва», і ще 14 видавництв, які один раз за 10 років видали хоча б один переклад, зокрема, дев'ять львівських («Неділя», «Червона Калина», «Марійське Товариство молоді у Львові», «Молода Україна», «Українська книгарня й антикварня», «Накладня Миколи Матвійчука», «Наш прапор», «Нова культура», «Видавництво Донцових»), три коломийських («Український базар», «Видання Головні», «Трембіта»), одне тернопільське («Чар-зілля») й одне станіславівське (Видавнича спілка «Селянський прапор»). Отже, це були видавничі осередки, що мали різні завдання, ідеї, видавничу політику, уявлення про своє місце у видавничому процесі. Твори, обрані для перекладу, — яскраве свідчення цього.

Так, видавництво «Русалка», надрукувавши декілька знакових драматичних творів у серії «Театральна бібліотека», зокрема, «Злодій» Октава Мірбо (1923 р., перекладач Микола Вороний) [54], «Життя людини» (1922 р., перекладач Федір Дудко) та «Дні нашого життя» Леоніда Андреева (1925 р., перекладач Олесь Бабій) [2], «На битому шляху» (оригінальна назва «Барин», 1923 р.) Антона Чехова [97], все ж віддавало перевагу коротким одноактним комедіям, які найкраще підходили для домашніх вистав, головню з французької, італійської, польської, російської та білоруської мов. Це, зокрема, п'єси Бернара Трістана («Примхи долі», 1924 р., «Одинокий вломник на селі», 1923 р.) [7], Йосипа Баффіко («Дві поради», 1923 р.) [5], Олександра Фредра («Які хорі — такі доктори», 1922 р., переклав Йосип Стадник) [92], І. Нікоровича («Ніч новоженців», 1923 р., переклав Вол. Р-ий) [62], Віктора Білібіна («Дракони», 1922 р.; «Танцюрист», 1923 р.; «Її недуга», 1924 р.

в перекладі Володимира Лихачова) [10], Софії Богдановської («Старі гріхородники», 1929 р., перекладач Федір Гай-Гаєвський [Ф. Жлудкін]) [12], Франциска Олехновича («Пташка щастя», 1923 р., перекладач Галина Орлівна [Г. Поліщук-Маєвська]) [1] тощо. До речі, у «Літературній бібліотеці» видавництва «Русалка» було видано «Оповідання» Антона Чехова (1923 р., перекладач Олесь Бабій) [96]. Як бачимо, репертуар надзвичайно строкатий, тому що поряд поставлено незіставні за якістю твори, наприклад, Антон Чехов і «совісний ремісник», як він сам себе називав, Віктор Білібін.

На тлі такого довільного добору авторів і творів дуже переконливий вигляд має доробок видавництва «Чайка», книжки якого друкувалися у Відні в друкарні Христофа Райсера Синів, але «однією ногою» видавництво стояло у Львові, зазначаючи наше місто в тріаді місць видання «Чайки» — Київ, Відень, Львів, тому ми зарахували ці видання до галицьких. Тут, у «Бібліотеці світової літератури» друкувалася добірна класика: переклади з Теофіля Готье («Панна де Мопен», 1923 р., перекладач Микола Шраг) [23], Віктора Гюго («Люкреція Борджія», 1921 р., перекладач Валерія О'Коннор-Вілінська) [25], Чарльза Дікенса («Цвіркун у запічку», 1923 р., переклад Надії Суровцової) [28], Альфонса Доде («Сафо», 1923 р., переклад Бориса Чорного) [29], Гі де Мопассана («На воді», «Монт-Оріоль», 1923 р., переклад Миколи Шрага) [56], Альфреда де Мюссе («Андреа дель Сарто», «Тіціанів син», 1922 р., перекладач Сергій Пашенко) [61], Стендаля («Абатесса ді Кастро», «Ченчі», 1921 р., перекладач Сергій Пашенко) [77], Льва Толстого («На кожний день», 1923 р., перекладач В. Тулюпа) [84]. Як бачимо, переважають романи і п'єси. Ми акцентуємо на цьому моменті тому, що більшість видавництв обмежувалася перекладами окремих оповідань — ніби долучилися до доброї справи ознайомлення широкого загалу зі світовою літературною спадщиною, і водночас не дуже багато витратили коштів, яких завжди бракувало.

Активно працювало над перекладами видавництво «Світ Дитини», яке в літературних серіях «Діточа Бібліотека» та «Діточий театр» подарувало українським дітям низку видань — від казок («Япанські казки», 1926 р., перекладач Антін Лотоцький) [103] — до філософської притчі Оскара Уайльда («Зоряний хлопчик»,

1929 р., перекладач Михайло Лотоцький) [85] й оповідань Анатолія Франса (1923 р.) [91].

Цікавою була молодіжна серія «Накладні Михайла Таранька». Юним читачам були представлені твори Ернеста Сетон-Томпсона («Мої знакомі: Нариси з життя звірів, які я знав», 1925 р., перекладач Софія Куликівна) [75], Френсіс Еліза Бернетт («Малий лорд», 1923 р., перекладач Варвара Літинська) [8], Карла Коллоді («Пригоди Пінокія», 1923 р., перекладач Євген Онацький) [43], Миколи Рубакіна («Оповідання з царства звірів», 1925 р. перекладач Микола Кокольський) [69], Ежена Мюллера («Молодість славних людей», 1924 р., перекладач Валентина Завадська) [60].

Видавничий інститут «Добра Книжка» мав свої особливості у формуванні репертуару перекладних видань. Протестуючи проти справжньої чи уявної «аморальності» та «безбожності» тогочасного життя, видавці бажали прищепити молоді високі моральні ідеали за допомогою літератури, зокрема серій «Цікаві оповідання» та «Бібліотека «Слово»». Серед авторів, твори яких перекладали, були відомі свого часу особи, наприклад, німецький письменник Карл Фрідріх Май — творець благородного індіанця Віннету — із його історіями про «Дикий Захід» та Далекий Схід («Проклятий» і «Воскресення», 1921 р. та «Сердешна мати», 1922 р.) [52], англієць Джеймс Олівер Кервуд, герої якого — дикі тварини у дикій природі («З тавром убийника», 1929 р., перекладач Михайло Лотоцький) [41], данець Йоганнес Єргензен із високоморальними творами («Притчі», 1922 р., перекладач Василь Лімниченко) [33], шведська письменниця, лауреат Нобелівської премії, одержаної «в знак визнання піднесеного ідеалізму» Сельма Лагерлеф («Різдвяна ніч», 1920 р.; «Різдвяні рожі», 1929 р.) [49; 50] тощо. Власне, ключовим словом у цьому списку і є «піднесений ідеалізм», який, на думку видавців, повинен був перебудувати світ на кращих, християнських засадах.

Звичайно, ми не можемо розповісти про всі видавництва й усі видання, але коротко охарактеризуємо ще такі: Видавництво студентського вісника «Поступ», «ОКА» (Коломия) та «Новий час».

Видавництво студентського вісника «Поступ» добирало для перекладу твори католицьких письменників і в такій своїй редакційній політиці було подібним до Видавничого Інституту «Добра

Книжка» та Видавництва Чину св. Василя Великого. Але час, коли ці твори були популярними, минув і молодіжне видавництво, яке продукувало замість сучасної йому, нехай і дидактичної літератури, щось таке, що могло б зацікавити хіба любителів старовини, мало досить дивний вигляд. Звертаємо увагу на декілька перекладів, зокрема, на ті, що вийшли в серії «Цікаві оповідання». Для наочності беремо видання за 1924 р. Відчуття при читанні таке, наче минуло років сто. Звичайно, це залежало від самих авторів, але іноді й від перекладачів. Видавництва, пояснюючи свою політику, посилалися на Закон про авторське право, згідно з яким можна було користуватися будь-яким текстом тільки після п'ятдесяти років від смерті автора. За все решта треба було платити. Про це писав Михайло Рудницький 1938 р. у передмові до творів Оноре де Бальзака: «Наші видавництва не можуть покрити коштів за дозвіл перекладу всіх творів, яких автори не вмерли раніше, ніж п'ятдесят років тому; авторський закон, що охоплює щораз ширшим перстеном світ, не оминув і нашої мови» [71, с. 2]. Тому часто-густо до перекладу бралися старі твори, і добре, якщо це була світова класика — нехай і так звані «професорські переклади», тобто переклади, які виконали викладачі класичних мов, точні, але здебільша малохудожні.

Низка книжечок на морально-релігійну тему, виданих у «Поступі» в 1924 р., зокрема, «В печері пустинника» Вільгельма Бавбергера [4], «В підземеллях Риму» і «В копальнях Сардинії» А. де Валя [15], «Жертва дитини» Фр. Фінна (перекладач Іван Бідний) [88] — усі мають один стрижень: християнську моральність, описану в системі всяких терпінь і див. Ці видання є дуже віддаленими від усіх художніх канонів початку ХХ ст. Вся серія «Цікавих оповідань», очевидно, була призначена для загального розвитку, з деякими дбайливо вибраними історичними фактами, оповіданнями про страждання християнських мучеників, релігійним пафосом і різними казковими подіями. І хоча «Жертва дитини» була сучаснішою, оскільки порушувала проблему віри й атеїзму, однак і художні засоби перекладу, і сам текст є такими самими застарілими, як і в попередніх перекладах. Ми вважаємо, що в цьому випадку перекладач змінив авторські тексти. Що особа перекладача вкрай важлива, можна переконатися, порівнявши зазначені твори з перекладом

книжки Герберта Честертона «На темних стежках» (перекладач Володимир Яценків) [95], виданій у цій же серії. Порівнявши попередні й подальші переклади автора, з впевненістю стверджуємо, що цей переклад відповідає за змістом пізнішим і сучаснішим, а щодо мови, то вона є фактором часу, живим свідченням епохи, і тому такий переклад має повне право на існування. Наприклад, герой оповідань патер Браун питає: «Правда, що це смішне, що злодій і волоцюга покався, підчас коли інші, які є багаті і живуть без журби, остають тверді й легкодушні, без овочів для Бога і для людства?». Така сентенція є доволі актуальною і тепер.

Коломийське видавництво «ОКА» під керівництвом Осипа Кузьми спеціалізувалося на виданні популярних книжок. Однак серед перекладів 20-х років є досить вагомі — «Праведні душі» Бернгарда Келлермана (1926 р.), [40], «Гетьман Мазепа» Данила Мордовця (1924 р.) [58], «Тарас Бульба» Миколи Гоголя (1929 р.) [21], «Остання любов Соломона» А. Купріна (1924 р.) [48] (усі переклав Володимир Супранівський) та історична повість з часів царя Івана Грозного «Крила холопа» Костянтина Шильдкрета (1928 р., перекладач Іван Зубенко) [99].

Видавництво «Новий час» потішило читачів як відомими перекладами творів Гі де Мопассана («Серце людини» 1927 р., перекладач Василь Софронів) [57], Роберта Стівенсона («Дивний винахід д-ра Екілла» 1921 р.) [78] у серії «Бібліотека «Нового часу», так і «сенсаційними» (у термінах того часу, сьогодні їх би називали «пригодницькими») виданнями із серії «Розвага: Бібліотека для всіх», наприклад, Е. Бульвера-Літтона «Несамовитий дім» (1929 р., перекладач Б. Полянич) [13].

Щодо якості перекладів, то мусимо визнати, що недоліків було багато. На заваді досконалого тексту стояло ще тривалий час поширене «одомашнення» персонажів і доволі архаїчна порівняно із наддніпрянськими виданнями мова. Наприклад, у перекладі Володимира Яценкова з німецької мови повісті Йосипа Шпільмана «У султана в неволі» [101] дітей-бранців з Відня названо Васильком і Марійкою. У перекладеній з французької мови книжці бібліотекаря і романиста Ежена Мюллера «Молодість славних людей» [60], яка вміщувала біографії багатьох славнозвісних осіб, неodomашнені тільки ті імена героїв, які не піддаються українізації:

Ришард, Альфонс і Генріх. Маленькі ж герої називаються Павло, Марійка та Юрко. Діти ластяться до свого дядька, називаючи його не «дядько», а «стрийцю, стрийцю!». В цій книжці французи Бєранже і Мольєр називаються Петром та Іваном, італієць Паганіні — Миколою, автор «Дон Кіхота» іспанець Сервантес — Михайлом тощо. Водночас усі моралізаторські пасажі виконані зрозумілою, хоч і трохи архаїчною мовою, наприклад, в історії про тернистий шлях до письменницького визнання Оноре де Бальзака — Гонорія за Мюллером — і написаних ним сорока пробних томів: «Наші молоді письменники, такі нетерпеливі до припізнюваної слави й швидкі до розчарування, не повинні б ніколи забувати сього прикладу...» [60, с. 109], або про відомого свого часу паризького благодійника Едмонда Шампіона: «Байдуже, що любов до слави побуджує робити добро, ходить проте, щоби се добро існувало» [60, с. 193].

Того ж 1924 року «Українська накладня» Якова Оренштайна, яка друкувала свої видання здебільшого у К. Г. Редера в Лейпцигу, але за своїм духом, як би не називав її власник, залишалася Галицькою накладнею і такою, що могла функціонувати тільки у провінційній Коломиї, надрукувала першокласний, неадаптований і неодомащений текст — переклад Ганни Чикаленко революційної драми Ромена Роллана «Дантон» [68], з дуже важливою приміткою: «за дозволом автора», що свідчило про дотримання видавництвом авторського права, чого раніше за Яковом Оренштайном не спостерігалось. У цьому творі головний герой буквально промовляв до дня сьогоднішнього, закликаючи «щадити рідний край. За всяку ціну врятувати його від наших злочинних чвар...» [68, с. 30].

Прикладом фахового перекладу є «Оповідання Південного моря» Джека Лондона, видане накладом «Української Спілки» у Львові (1924 р., перекладач Софія Куликівна) [51]. Цей переклад дає відчуття авторського письма, чоловіче мислення висловлене вустами героїв — тубільців, авантюристів, бувалих морських вовків і водночас — моралізаторів. Так, один з героїв писав про побратима-мурина: «Я мало дбав, що другі люде скажуть, але я мусив жити порядно для його очей. В його очах я не смів понижатися» і далі: «якщо Єгова із своєї висоти бачить учинки найдрібнішої істоти, то в царстві Його не бракне Утуу, самотнього «поганина» з Бора-Бора». Перекладачка тонко відчуває авторський стиль, а що мова перекладу

трохи не сучасна, то виникає враження, що так і треба, бо ніби так написав автор.

Фаховими є переклади Володимира Дорошенка, який впевнено тримає баланс між авторським текстом і необхідними його змінами для кращого розуміння пересічним українським читачем, не вдаючись до надмірних переробок. Прикладом цієї тези є видана Товариством «Просвіта» збірочка оповідань «Дві долі» [26], що містить два переклади — «Кренкбій» Анатолія Франса та «Агрономію» Октава Мірбо. Обидва твори висвітлюють тему несправедливого устрою тогочасного громадського ладу Франції. Тему обрано не випадково, це, так би мовити, соціальне замовлення. А речення з «Кренкбою»: «Він мало тямив у законах і не зрозумів, що користання з особистого права не звільнило його від виконання суспільного обов'язку. Він надто звернув увагу на своє право одержати 14 сотиків, і злегковажив обов'язок посувати свій візок і йти з ним вперед, все вперед...» [26, с. 2] звучить сучасно, виражаючи як іронію автора, так і його співчуття до маленької людини, що потрапила в жорна закону. Перекладач трохи адаптував текст до галицьких понять, а саме, монета, яка у Франції називається «су», перетворилася у перекладі на «сотики», поліцейського названо «добрим жовніром», арештанта «ведуть на поліцію», він «перебуває ніч у буцегарні», помічником судді є «возний». Є ще трохи суто галицьких мовних зворотів, але всі вони в межах зрозумілого. І найголовніше — жодних скорочень!

Прикладом фаховості і сучасності є переклади Костянтини Малицької. Так, оглядаючи дитячу книжечку шведського письменника Густава Гаєрштама «Вакації над морем» [19], ми змогли виявити лише декілька моментів, які потребували змін, і ці зміни були суто граматичні, як, наприклад, «поворот додому» замість «дому», «Свантого» замість Сванте чи «Татко підсівся до Оллього» замість Олле, що можна вважати впливом польської мови на теренах Галичини.

Зусиллями багатьох перекладачів у 20-ті роки ХХ ст. українська література Галичини збагатилася перекладами Генріка Ібсена («Пер Гюнт», 1921 р., видавництво «Нові шляхи», перекладач Микола Голубець) [38], Данієля Дефо («Робінзон Крузо», 1929 р., накладом М. Матвійчука) [27], Жорж Санд («Мала Фадета», 1926 р.,

видавництво «Друкар», перекладач Г. П.) [72], Гуго Гофмансталя («Дурень і смерть», перекладач Осип Роздольський) [24], Августа Коцебу («Заколот», 1922 р., видавництво «Бистриця», перекладач Осип Залеський) [46], Жуля Верна («Шансельор», 1923 р., видавництво «Молода Україна», перекладач Мирослав Капій) [18], Конан Дойла («Пропавший світ», 1922 р., «Українська Спілка», перекладач Софія Вольська) [30], Марка Твена («Громи», 1926 р.; «Пригоди Тома Сойера», 1929 р., «Книгарня НТШ», перекладач Іван Брик) [81], Едгара По «Золотий жук», 1927 р.) [66], Мігеля Сервантеса («Дон Кіхот», 1924 р., видавництво «Молода Україна», переповів Антін Лотоцький) [74], Стефана Цвейга («Амок», 1928 р., видавництво «Ізмарагд», перекладач Василь Бобинський) [93], Едіб Халіде («В огні: повість з турецької визвольної війни», 1927 р., видавництво «Червона Калина», перекладач Василь Софронів [Левицький]) [32], Миколи Гоголя («Одруження», 1926 р., «Книгарня НТШ», переклад Олени Пчілки та «Ревізор», 1927 р., перекладач Іван Брик) [20]. Також зауважуємо досить велику частку перекладів з російської мови, причому революційної доби, у Видавничій книгарні і випозичальні «Ізмарагд»: Всеволода Іванова («Поворот Будди», 1927 р., перекладач Федір Федорців) [39], М. Арцибашева («Дикі», 1928 р., перекладач Є. В.) [3], Бориса Пильняка («Смерть командарма», 1927 р., перекладач Іван Кедрин [Рудницький]) [65]. На суд публіки були також представлені переклади творів Іллі Еренбурга («Неймовірні історії», 1927 р., видавництво «Друкар», перекладач Іван Квасниця) [34], О. Безименського («Трагедійна ніч», 1929 р., видавництво «Нові шляхи», перекладач Авенір Коломиєць) [6], Олександра Блока («Дванадцять», 1923 р., видавництво «Нова Культура», перекладач Василь Бобинський) [11].

Враховуючи, що вся перекладацька діяльність була, так би мовити, приватною ініціативою, можемо засвідчити значний поступ в ознайомленні широкого читацького загалу з надбанням світової художньої літератури. Звичайно, на сьогодні ці переклади читач сприймає в кращому випадку як застарілі. Проте варто зазначити, що чимало з них і досі залишаються єдиними перекладами українською мовою.

Отже, перекладна література була і є важливим чинником розвитку рідномовного письменства, насичуючи українську лексику новими словами, що несли з собою нові поняття, відкривали ширші

обріі, залучали українську літературу до кола європейського письменства. Розуміючи таке культуртрегерське завдання перекладу, майже всі відомі українські літератори пробували свої сили в перекладацтві. Український переклад пройшов складний шлях від переказів, перелицювань і переробок до повноцінних перекладів усього лише за якихось 300 років. Двадцять роки ХХ ст. в Україні й у Галичині засвідчили поживлення цього руху та яскраві його результати, коли значна кількість перекладів представила повний спектр світового письменства — від дитячої літератури до Нобелівських лауреатів, створюючи таким чином загальноєвропейський простір для українського читача. Щоправда, якість самих перекладів була не завжди високою, але незалежно від того, ким був перекладач, майстром чи ремісником-заробітчанином, важливо те, що ці переклади є, і часто вони єдині.

1. *Аляхнович Фр.* Пташка щастя : песа в 3-х діях зі співами і танцями / *Фр. Аляхнович* ; з білор. мови пер. *Галина Орлівна*. — Львів : Русалка, 1923. — 30 с. — (Театральна Бібліотека ; вип. 20).
2. *Андрєєв Л.* Життя людини : п'єса на 5 картин з прольоґом і варіантом останнього акту / *Л. Андрєєв* ; пер. *Федір Дудко*. — Львів ; Київ : Русалка, 1922. — 124 с. — (Театральна Бібліотека ; вип. 10).
3. *Арцибашев М.* Дикі : повість / *М. П. Арцибашев* ; пер. з рос. мови *Є. В.* — Львів : Измарагд, [1928]. — 112 с.
4. *Бавбергер В.* В печері пустинника : часть I / *В. Бавбергер* ; [пер.] з нім. *Іван Бідний*. — Львів : накладом Вид-ва Студентський вісник «Поступ», 1924. — 100 с. : іл. — (Цікаві оповідання ; т. 4).
5. *Баффіко Й.* Дві поради : комедія на 1 дію / *Й. Баффіко* ; з італ. мови. — Львів : Русалка, 1923. — 28 с. — (Театральна Бібліотека ; вип. 29).
6. *Безименський О.* Трагедійна ніч : поема / *А. Безименський* ; пер. *Авеніра Коломийця*. — Львів : накладом Вид-ва «Нові Шляхи», [1923]. — 45, 2 с.
7. *Бернар Трістан.* Примхи долі : комедія на одну дію / *Трістан Бернар* ; пер. з фр. мови. — Львів : Русалка, 1924. — 16 с. — (Театральна Бібліотека ; вип. 35).
8. *Бернетт Е.* Малий льорд : повість для молодіжи / *Францішка Геджсен Бернет* ; пер. *Варвара Літинська*. — Львів : накладом Михайла Таранька, 1923. — 208 с. : іл. — (Бібліотека для молоді).
9. *Бесієр А.* Малий Петрусь — Апостол діточого св. Причастя / *А. Бесієр* ; вільний пер. з фр. *А. Моха*. — 3-тє вид. — Львів : Добра Книжка, [1924]. — 40 с. : іл.

10. *Білібін В. В.* Дракони : жарт на одну дію / *В. В. Білібін* ; з рос. пер. *В. С. Л.* — Львів : Русалка, 1922. — 15, [1] с. — (Театральна Бібліотека ; вип. 14) ; *Його ж.* Танцюрист : шутка на одну дію / з рос. пер. *В. С. Л.* — Київ ; Львів : Русалка, 1923. — 20 с. — (Театральна Бібліотека ; вип. 19) ; *Його ж.* Її недуга : комедія на одну дію / з рос. пер. *В. С. Л.* — Львів : Русалка, 1924. — 14 с. — (Театральна Бібліотека ; вип. 34).
11. *Блок О.* Дванацять : балляда революції / *Олександр Блок* ; пер. і передм. *Василя Бобинського.* — Львів : Нова Культура, 1923. — [2], 28, [4] с.: портр.
12. *Богдановська С. Н.* Старі гріхородники! (Старцуки і дівчатка) : трагі-комедія на 3 дії / *С. Беляя* ; пер. *Ф. Гай-Гаєвський.* — Львів : Русалка, 1929. — 26, 2 с. — (Театральна Бібліотека ; вип. 3 (89)).
13. *Бульвер-Літтон Е.* Несамовитий дім / *Бульвер Льюїс* ; пер. з англ. *Б. Полянч.* — Львів : накладом Вид-ва «Новий час», 1929. — 64 с. — (Розвага: Бібліотека для всіх ; вип. 1).
14. *Буш В.* Стрілець Тріска / *В. Буш* ; на укр. мову перелицював *Роман Завадович.* — Львів : накладом Вид-ва «Світ Дитини», 1926. — 20 с. : іл. — (Діточа Бібліотека ; кн. 72) ; *Його ж.* Дядькова пімста / *В. Буш* ; на укр. мову перелицював *Роман Завадович.* — Львів : накладом Вид-ва «Світ Дитини», 1926. — 20 с. : іл. — (Діточа Бібліотека ; кн. 69) ; *Його ж.* Хитрий Мехмет або Благодати війни / *В. Буш* ; на укр. мову перелицював *Роман Завадович.* — Львів : накладом Вид-ва «Світ Дитини», 1928. — 22 с. — (Діточа Бібліотека ; кн. 79) ; *Його ж.* Уперте теля і другі смішні небелиці / *В. Буш* ; для укр. дітей перелицював *Юра Шкрумеляк.* — Львів : накладом Вид-ва «Світ Дитини», 1929. — 32 с. : іл. — (Діточа Бібліотека ; кн. 93) ; *Його ж.* Нечемне вороня або Веселий початок сумного кінця / *В. Буш* ; на укр. мову перелицював *Юра Шкрумеляк.* — Львів : накладом Вид-ва «Світ Дитини», 1929. — 52 с. : іл. — (Діточа Бібліотека ; кн. 4) ; *Його ж.* Максим і Марко: (Або яка кара постигла двох збиточників) / *В. Буш* ; на укр. мову перелицював *Яр. Вільшенко.* — Львів : накладом Вид-ва «Світ Дитини», 1929. — 31 с. — (Діточа Бібліотека ; кн. 2).
15. *Валь А., де.* В копальнях Сардинії / *А. де Валь* ; [пер.] з нім. *Іван Бідний.* — Львів : накладом Вид-ва Студентський вісник «Поступ», 1924. — 127 с. — (Цікаві оповідання ; т. 12) ; *Його ж.* В підземеллях Риму / *А. де Валь* ; з нім. *Ів. Бідний.* — Львів : накладом Вид-ва Студентський вісник «Поступ», 1924. — 108, [3] с. — (Цікаві оповідання ; т. 11).
16. *Василик А.* Художній переклад у міжвоєнному Львові / *Анастасія Василик* // Іноземна філологія : укр. наук. збірник. — Львів, 2009. — Вип. 121. — С. 233-242.

17. *Василик А. Р.* Михайло Рудницький як перекладач В. Шекспіра (до питання про перекладацьку стратегію) / *Анастасія Василик* // Шекспірівський дискурс. — Запоріжжя : КПУ, 2011. — Вип. 2. — С. 67-85.
18. *Верн Жюль.* Шансельор : (записки з подорожі Дж. Р. Казальона) / *Юлій Верн* ; на укр. мову пер. *Мирослав Каній*. — Львів ; Київ : накладом Вид-ва «Молода Україна», 1923. — 212 с. : іл. — (Бібліотека «Молодої України» ; т. 3).
19. *Гаєритам Г.* Вакація над морем / *Густав Гаєритам* ; пер. зі шведс. *Константини Малицької*. — Львів : накладом Укр. Педагог. Т-ва, 1925. — 96 с. : іл.
20. *Гоголь М.* Одружіння : комедія в 3-ох діях / *Микола Гоголь* ; пер. *Олена Пчілка*. — Львів : видання Книгарні НТШ, 1926. — 47 с. — (Український театр ; чис. 23) ; *Його ж.* Ревізор : комедія на 5 дій / *Микола Гоголь* ; у редакції, з передм. та поясненнями *Івана Брика*. — Львів : накладом Книгарні НТШ, 1927. — 112 с. — («Для школи і дому» ; чис. 5-5-а).
21. *Гоголь М.* Тарас Бульба : іст. повість / *Микола Гоголь* ; пер. *Володимир Супранівський*. — 2-ге іл. вид. — Коломия : накладом Вид-ва «ОКА», 1929. — 204 с.
22. *Голик Р.* Між Дмовським і Донцовим: читання, інтелектуальні та ідеологічні течії в Галичині 1920–30-х рр. / *Роман Голик* // Вісник Львівського університету. Сер.: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. — Львів, 2012. — Вип. 7. — С. 65-83.
23. *Готье Т.* Панна де Мопен : роман / *Теофіль Готье* ; з фр. мови пер. *Микола Шраг*. — Київ ; Відень ; Львів : Чайка, [1923]. — Т. 1. — XIX, 262 с.
24. *Гофмансталь Г.* Дурень і смерть : драм. поема / *Гуго Гофмансталь* ; пер. *Осип Роздольський*. — [Львів] : Листки мистецтва, [1921]. — 16 с.
25. *Гюго В.* Люкреція Борджія : трагедія в 3-х діях / *Віктор Гюго* ; з фр. пер. *В. О'Коннор-Вілінська*. — Київ ; Відень ; Львів : Чайка, [1923]. — XVI, 94 с.
26. Дві долі : оповідання / пер. з фр. *Володимира Дорошенка*. — Львів : накладом Т-ва «Просвіта», 1924. — [2], 29, [3] с. — (Народня бібліотека «Просвіти» ; чис. 28 ; Серія Красного письменства ; чис. 9).
27. *Дефо Д.* Робінзон Крузо : популярне ілюстроване видання / *Даніель Дефо*; пер. зладила *Г. М. [Марія Грінченко]*. — Львів : накладом М. Матвійчука, 1929. — 131 с. : іл. — (Золота бібліотека української дитини ; вип. 4-6).
28. *Діккенс Ч.* Цвіркун у запічку : святочна казка / *Чарльз Діккенс* ; пер. з англ. *Надія Суровцова*. — Київ ; Відень ; Львів : Чайка, [1923 ?]. — XII, 122 с. — (Бібліотека світових класиків).

29. *Доде А.* Сафо : роман з парижського життя / *Альфонз Доде* ; пер. з фр. мови *Бориса Чорного*. — Київ ; Відень ; Львів : Чайка, [1923]. — Т. 1. — XX, 103 с.
30. *Дойл А. Конан.* Пропащий світ : роман для молоді і старших / *Конан Дойль* ; пер. з англ. *Софії Вольської*. — Львів : накладом Укр. Спілки, 1922. — 244 с.
31. *Дюма О.* Три мушкетери : роман з XVII в. / *Александр Дюма* ; переповів *Микола Голубець*. — Львів : видання Івана Тиктора, 1938. — 206 с. — (Бібліотека «Нового Часу» ; чис. 44-б).
32. *Едіб Халіде.* В огні : повість з турецької визвольної війни / *Едіб Халіда* ; пер. і автор передм. *Василь Софронів [Левицький]*. — Львів : накладом «Червоної Калини», 1927. — 234, [6] с.
33. *Ергензен Й.* Притчі / *Йоганнес Ергензен* ; пер. і передм. *Василя Лімниченка*. — Львів : Літ.-вид. ін-т «Добра Книжка», 1922. — 54, [1] с.
34. *Еренбург І.* Неймовірні історії / *Ілля Еренбург* ; пер. *І. Квасниця*. — Львів : Друкар, 1927. — 88 с.
35. *Зимомря М. І.* Німецька література в оцінках та інтерпретаціях Івана Франка: дискурс рецепції / *М. І. Зимомря* // *Іноземна філологія : укр. наук. збірник*. — Львів, 2009. — Вип. 121. — С. 15-18.
36. *Зорівчак Р.* Художній переклад в Україні і буття нації / *Роксоляна Зорівчак* // *Записки перекладацької майстерні 2000–2001*. — Львів : Простір М., 2001. — Т. 1. — С. 9-17.
37. *Зорівчак Р. П.* Український художній і науковий переклад у політико-культурологічній концепції Івана Франка / *Р. П. Зорівчак* // *Наукові записки Академії вищої школи України*. — Дніпропетровськ, 2007. — Т. 2. — С. 22-39.
38. *Ібсен Г.* Пер Гінт : драматична поема / *Генрік Ібсен* ; пер. [з норвез.] *Микола Голубець*. — Львів ; Київ : накладом Вид. Спілки «Нові Шляхи», 1921. — 143 с. — (Новітня Бібліотека ; чис. 39).
39. *Іванов В.* Поворот Будди : оповідання / *Всеволод Іванов* ; з руської мови пер. *Федір Федорців*. — Львів : Видав. книгарня і випозичальня «Ізмарагд», 1927. — 104 с.
40. *Келлерман Б.* Праведні душі / *Бернгард Келлерман* ; пер. з нім. мови *Володимира Супранівського*. — Коломия : накладом Вид-ва «ОКА», 1926. — 52 с.
41. *Кервуд Д. О.* З тавром убийника / *Джеймс Олівер Кервуд* ; пер. з англ. *Михайла Лотоцького*. — Львів : Добра Книжка, 1929. — 166, [10] с. — (Бібліотека «Слово» ; чис. 1) (Добра Книжка ; вип. 112).
42. *Кобів Й.* Нарис історії українського перекладу з класичних мов у Галичині до 1939 року / *Йосип Кобів* // *Іноземна філологія : укр. наук. збірник*. — Львів, 2009. — Вип. 121. — С. 258-268.

43. *Коллоді К.* Пригоди Пінокія / *К. Кольоді* ; пер. з італ. мови *Євген Онацький*. — Київ ; Львів : накладом Михайла Таранька, 1923. — 211 с. : іл.
44. *Коптілов В. В.* Теорія і практика перекладу / *В. В. Коптілов*. — Київ : Вища школа, 2001. — 166 с.
45. *Котляревський І.* Вергілієва Енеїда / *І. Котляревський* ; текст із першого повного видання для шкільного вжитку приготував *В. Щурат*. — Львів : накладом Книгарні НТШ, 1924. — 184 с. : іл.
46. *Коцебу А., фон.* Заколот : штука на 5 дій / написав *Август Коцебу* ; з нім. пер. *Осип Залеський*. — Станиславів : накладом Вид-ва «Бистриця», 1922. — 85 с. — (Театральна Бібліотека «Бистриці» ; чис. 2).
47. *Куліш П.* До Шекспіра, заходившись коло українського перекладу його творів // *Куліш П.* Твори : в 2 т. / *Пантелеймон Куліш*. — Київ : Наук. думка, 1994. — Т. 1. — 749, [2] с.
48. *Купрін О.* Остання любов Соломона (Суляміт) / *А. Купрін* ; пер. *В. Супранівський*. — Коломия : накладом Вид-ва «ОКА», 1924. — 24 с.
49. *Латерлеф С.* Різдвяна ніч ; Криниця трьох Мудреців : дві легенди / *Сельма Лягерлеф*. — Львів : Добра Книжка, 1920. — 23 с. — (Добра Книжка ; II серія ; вип. 1).
50. *Латерлеф С.* Різдвяні рожі / *Сельма Лягерлеф*. — Львів : Добра Книжка, 1929. — 36 с. — (Цікаві пригоди ; 6) (Добра Книжка ; вип. 103).
51. *Лондон Д.* Оповідання Південного моря / *Джек Лондон* ; з англ. оригіналу пер. *Софія Куликівна*. — Львів : накладом «Української Спілки», 1924. — 145 с.
52. *Май К. Фр.* Воскресення : оповідання для молоді / *Карло Май* ; з нім. пер. *Петро Молодий*. — [Львів] : Добра Книжка, [1921]. — 31 с. : іл. ; *Його ж.* Проклятий : цікаве оповідання / *К. Май* ; пер. *Б. Шитко*. — Львів : Добра Книжка, 1921. — 51 с. : іл. — (Добра Книжка ; II серія ; вип. 2) ; *Його ж.* Сердешна мати : оповідання з мандрівки по Курдистані / *Карло Май* ; пер. з нім. — Львів : наклад Вид-ва «Добра Книжка», 1922. — 72, [8] с.
53. *Матвійшин В.* Михайло Драгоманов і європеїзація літературного процесу в Галичині 70–90-х років ХХ ст. // *Матвійшин В.* Український літературний європеїзм / *Володимир Матвійшин*. — Київ : ВЦ «Академія», 2009. — С. 128-136.
54. *Мірбо О.* Злодій : песа на одну дію / *Октав Мірбо* ; пер. *Миколи Вороного*. — Львів ; Київ : Русалка, 1923. — 25, [6] с. — (Театральна Бібліотека ; вип. 22).
55. *Мольєр Ж. Б.* Гаврило Бамбуля (George Dandin) : комедія *Молієра* в 3-ох діях / для руської сцени зладив *Д. Лозовській [Павлин Свенціцький]*. — Львів: Коштомъ і друкомъ М. Ф. Поремби, 1865. — 67 с. — (Руський театр ; I серія ; № 2) ; *Його ж.* Гриць Мазниця або мужь

- заманенный : комедія въ трохъ дѣйствіяхъ / *Моліер П.* ; изъ фр. на языкъ малорускій переложена. — Львѡвъ, 1849. — 76 с.
56. *Мопассан Г., де.* Монт-Оріоль : роман / *Гю де Мопасан* ; з фр. пер. *Микола Шраг.* — Київ ; Відень ; Львів : Чайка, 1921. — Т. 1. — XVIII, 174 с. ; *Його ж.* На воді / *Гю де Мопасан* ; з фр. пер. *Микола Шраг.* — Київ ; Відень ; Львів : Чайка, [1923]. — XX, 144 с.
57. *Мопассан Г., де.* Серце людини : оповідання / *Гю де Мопассан* ; з фр. пер. *В. Софронів.* — Львів : Новий Час, 1927. — 95, [1] с.
58. *Мордовець Д.* Гетьман Мазепа : іст. роман / *Данило Мордовець* ; пер. з рос. мови *Володимир Супранівський.* — Коломия : накладом Вид-ва «ОКА», 1924. — Т. 1. — 228 с.
59. *Москаленко М.* Нариси з історії українського перекладу / *Михайло Москаленко* // Всесвіт (Київ). — 2006. — № 3/4. — С. 154-171 ; № 5/6. — С. 174-194 ; № 7/8. — С. 192-207.
60. *Мюллер Е.* Молодість славних людей / *Мілер Євген* ; пер. з фр. *Валентина Завадська.* — Львів ; Київ : накладом Михайла Таранька, 1924. — 257, [3] с.
61. *Мюссе А., де.* Андреа дель Сарто : драма в трьох діях з варіантом автора для театральної постанови / *Альфред де Мюссе* ; пер. з фр. *Сергія Пащенко.* — Київ ; Відень ; Львів : Чайка, [1922]. — VIII, 91 с. ; *Його ж.* Тіціанів син : оповідання / *Альфред де Мюссе* ; з фр. пер. *Сергій Пащенко.* — Київ ; Відень ; Львів : Чайка, [1922]. — 79 с.
62. *Нікорович І.* Ніч новоженців : сценічна картина на одну дію / *І. Нікорович* ; пер. з пол. *Вол. Р-ий.* — Львів ; Київ : Русалка, 1923. — 15 с. — (Театральна Бібліотека ; вип. 21).
63. *[Озаркевич І.]*. Diwka na widdaniu, abo na myłowanie nema syłowanie : komedyo-opera / złożona w Kolomyi. — [В. м.], [В. г.]. — 40 s.
64. *Паляниця Х. В.* Иван Франко — критик, популяризатор и переводчик французской литературы XIX века на Украине : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук / *Х. В. Паляниця* ; Львов. гос. ун-т им. Ив. Франко. — Львов, 1967. — 20 с.
65. *Пильняк Б.* Смерть командарма : повість непогашеного місяця / *Борис Пильняк* ; з руської мови пер. *І. Кедрин [Іван Рудницький]*. — Львів : Ізмарад, 1927. — 43, [2] с.
66. *По Е. А.* Золотий жук : оповідання про те, як найдено скарб капітана Кіда / *Едгар А. По* ; за пер. *І. Мисика*, виданого в Кам'янці 1920 р. — Львів, 1927. — 36 с. — (Пластова Бібліотека ; чис. 1).
67. Роксолана Зорівчак : біобібліогр. покажч. / уклад.: *Г. Домбровська, З. Домбровська, У. Романюк.* — Львів : Вид центр ЛНУ ім. І. Франка, 2004. — 366 с. : іл., портр. — (Українська біобібліографія. Нова серія ; чис. 17 ; Біобібліографія вчених університету).

68. *Роллан Р.* Дантон : революційна драма / *Ромен Роллян* ; за дозволом автора з фр. пер. *Ганна Чикаленко*. — Київ ; Ляйпціг : Укр. накладня, [1924]. — 132 с. — (Загальна бібліотека ; № 202-203).
69. *Рубакін М.* Оповідання з царства звірів / *Микола Рубакін* ; пер. на укр. мову *Микола Кокольський*. — Львів : накладня Михайла Таранька, 1925. — 135, [1] с. : іл.
70. *Рудницький Л.* Іван Франко і німецька література / *Л. Рудницький*. — 2-ге уточ. і розшир. вид. — Львів : НТШ, 2002. — 240 с.
71. *Рудницький М.* Повість про молодечу справу / *М. Рудницький* // *Бальзак Оноре, де*. Утрачені ілюзії : повість : у 2 т. / *Оноре де Бальзак*. — Львів : Бібліотека «Діла», 1938. — Т. 1. — С. 1-9.
72. *Санд Ж.* Мала Фадетта : роман / *Жорж Санд* ; пер. *Г. П.* — Львів : Друкар, 1926. — 160 с.
73. *Саф'янюк З. Г.* Специфіка підручників і навчальних посібників для реальних шкіл та реальних гімназій на Західноукраїнських землях (XIX — поч. XX ст.) / *З. Г. Саф'янюк* // Педагогічний альманах. — 2011. — Вип. 9. — С. 262-267.
74. *Сервантес М.* Високодумний лицар Дон Кіхот із Манчі / *Мігуель Сервантес* ; переповів для молодіжи *Антін Лотоцький*. — Львів ; Київ : накладом Вид-ва «Молода Україна», 1924. — XVI, 188 с.
75. *Сетон-Томпсон Е.* Мої знакомі : (нариси з життя звірів, які я знав) / *Сетон-Томпсон Ернест* ; на укр. мову пер. *Софія Куликівна*. — Львів ; Київ : накладом Вид-ва «Молода Україна», 1925. — 277 с. : іл. — (Бібліотека «Молодої України» ; т. 7).
76. Син України : іст. повість у трьох частинах з ілюстрацією та мапою / сюжет, опрацювання та ред. *Вал. Златопольця* ; компонували: *Ігор Федів* та *Вал. Златопольць*. — Київ ; Камянець ; Відень : Вернигора, 1919. — 219, [4] с. : іл., карта.
77. *Стендаль.* Абатеса ді Кастро : оповідання / *Стендаль* ; пер. з фр. *Сергія Пащенко*. — Київ ; Відень ; Львів : Чайка, [1921]. — XVIII, 157 с. ; *Його ж.* Ченчі : оповідання / *Стендаль* ; пер. з фр. *Сергія Пащенко*. — Київ ; Відень ; Львів : Чайка, [1923]. — XI, 55 с.
78. *Стівенсон Р. Л.* Дивний винахід д-ра Екілла : повісті / *Роберт Луїс Стівенсон* ; пер. з англ. — Львів, 1921. — 125 с. — («Бібліотека «Нового Часу» ; чис. 1).
79. *Стріха М.* Переклади Лесі Українки / *Максим Стріха* // Записки перекладацької майстерні 2000–2001 : у 3 т. — Львів, 2002. — Т. 2. — С. 60-63.
80. *Стріха М.* Український художній переклад: між літературою і націєтворенням / *Максим Стріха*. — Київ : Факт ; Наш час, 2006. — 344 с. — (Висока полиця).

81. *Твен Марк*. Громи : оповідання / *Марк Твен*. — Львів : Укр. Дешева Бібліотека, 1926. — 94 с. — (Українська Дешева Бібліотека ; чис. 3) ; *Його ж*. Пригоди Тома Соєра / *Марк Твен*. — Львів : накладом Книгарні НТШ, 1929. — 216 с.: портр. — («Для школи і дому» ; чис. 9-9-а).
82. *Тетеріна О.* Проблема художнього перекладу в літературознавчій концепції М. Драгоманова / *О. Тетеріна* // Літературознавчі обрії : праці молодих учених України. — Київ, 2004. — С. 115-121.
83. *Тетеріна О. Б.* Переклад як наукова проблема в українській літературно-критичній думці XIX — початку XX ст. (Компаративний дискурс) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.05 «Порівняльне літературознавство» / *Тетеріна Ольга Борисівна* ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — Київ : Наук. світ, 2004. — 20 с.
84. *Толстой Лев*. На кожний день : [збірник філософських висловів видатних людей] : [в 3 кн.]. Перша книжка на місяць січень / *Лев Толстой* ; з другого наново переглянутого видання пер. *В. Тулюпа*. — Київ ; Відень ; Львів : Чайка, [1923]. — 100 с.
85. *Уайльд О.* Зоряний хлопчик / *Оскар Уайльд* ; пер. з англ. *Михайло Лотоцький*. — Львів : Світ Дитини, 1929. — 47 с. : іл. — (Діточа Бібліотека ; кн. 1).
86. *Федькович Ю.* Сокільська княгиня // *Федькович Ю.* Твори / *Юрій Федькович*. — Київ : Держ. вид-во худ. літ-ри, 1960. — Т. 1. — С. 438-439.
87. *Федькович Ю.* Як козам роги виправляють : фразка в одній відслоні / *Юрій Федькович* ; вільно за Шекспіровою драмою «Як пурявих уговкують». — Київ ; Ляйпціг ; Коломия ; Winnipeg : Укр. накладня ; Галицька накладня ; Ukrainian Publishing, [1920]. — 48 с. — (Загальна Бібліотека ; № 148).
88. *Фінн Ф.* Жертва дитини / *Фр. Й. Фінн* ; [пер.] з англ. *Іван Бідний*. — Львів : накладом Вид-ва «Поступ», 1924. — 111 с. : іл. — (Цікаві оповідання ; т. 3).
89. *Франко І.* Коваль Бассім : арабська казка / *Іван Франко*. — 3-тє вид. — Львів ; Київ : накладом Укр. книгарні й антикварні у Львові, 1924. — С. 148.
90. *Франко І.* Лис Микита / з нім. переробив *Іван Франко*. — 5-тє вид. — Київ ; [Львів] : накладом Українсько-Руської Вид. Спілки у Львові, 1914. — XIV, 152 с. : іл.
91. *Франс А.* Оповідання / *Анатоль Франс* ; пер. *М. Л.* — Львів : накладом Вид-ва «Світ Дитини», 1923. — 34, [2] с. : іл. — (Діточа Бібліотека ; кн. 38).

92. *Фредро О.* «Які хорі, — такі доктори» (Consilium facultatis) : жарт на 1 д. / *Александр Фредро*, граф ; пер. з пол. мови *Йосип Стадник*. — Львів : Русалка, 1922. — 45 с. — (Театральна Бібліотека ; вип. 8).
93. *Цвейг С.* Амок / *Степан Цвайг* ; з нім. мови пер. *В. Бобинський*. — Львів : Видання книгарні «Ізмарагд», 1928. — 102 с.
94. *Чарнецький С.* Нарис історії українського театру в Галичині / *Степан Чарнецький*. — Львів : накладом фонду «Учітеся, брати мої», 1934. — Чис. 11 (1). — 251 с.
95. *Честертон Г. К.* На темних стежках. Ч. 1 / *Г. К. Честертон* ; пер. з англ. *Володимира Яценківа*. — Львів : накладом Вид-ва Студентський вісник «Поступ». — 1924. — 116 с. — (Цікаві оповідання ; т. 9).
96. *Чехов А.* Оповідання / *Антін Чехов* ; пер. *Ол. Бабій*. — Київ ; Львів : Русалка, 1923. — 65, [1] с. — (Літературна Бібліотека ; чис. 21).
97. *Чехов А. П.* На битому шляху (Барин) : драматичний етюд на одну дію / *А. П. Чехов* ; пер. *О. С.* — Львів : Русалка, 1923. — 32 с. — (Театральна Бібліотека ; вип. 23).
98. Чужомовне письменство на сторінках західноукраїнської періодики (1914–1939) : бібліогр. покажч. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. — 194 с. — (Українська біобібліографія. Нова серія ; чис. 13).
99. *Шильдкрет К.* Крила холопа : іст. повість з часів царя Івана Грозного / *К. Шильдкрет* ; з московської мови пер. *І. Зубенко*. — Коломия : накладом Вид-ва «ОКА», 1928. — 110 с. — (Ряст ; Бібліотека для всіх ; вип. 13/14).
100. *Шкрумеляк Ю.* Записки Івася Крілика / за фр. нарисом звіршував *Юрій Шкрумеляк*. — Львів : накладом Вид-ва «Світ Дитини», 1929. — 19 с.
101. *Шпільман Й.* У султана в неволі / *Й. Шпільман* ; з нім. пер. *Володимир Яценків*. — Жовква : Друк. ОО. Василян, 1924. — 106 с.
102. *Якимович Б.* Іван Франко — видавець творів Юрія Осипа Федьковича / *Богдан Якимович* // Вісник Львівського університету. Сер.: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. — Львів, 2006. — Вип. 1. — С. 89-113.
103. Японські казки / на укр. мову пер. *Антін Лотоцький*. — Львів : накладом Вид-ва «Світ Дитини», 1926. — 32 с. : іл. — (Діточа Бібліотека ; кн. 69).